

Kalba kaip gyvenimo duona

Vasario 21-ąją, Tarptautinę gimtosios kalbos dieną, Vilniuje, Signatarų namuose, įvyko Lietuvių kalbos draugijos ir Kalbos praktikos centro „Lingua Lituanica“ renginys „Kalba kaip gyvenimo duona“. Kalbininkus ir rašytojus kalbino ir klausytojams netikėtų užduočių pateikė Kalbos praktikos centro „Lingua Lituanica“ direktorė doc. dr. Irena Kruopienė ir Lietuvių kalbos draugijos pirmininkas prof. habil. dr. Bonifacas Stundžia. Justino Marcinkevičiaus eiles skaitė aktorė Irena Kriauzaitė. Grojo ir dainavo Mykolo Romerio universiteto folkloro ansamblis (vad. Arvydas Kirda).

Dialektologas dr. Aloyzas Vidugiris prisiminė Lazūnų ir Zietelos tarmių tyrimus. Nykstančių tarmių duomenis kalbininkas pradėjo kaupti 1957 metais. Daug bendravo su tų vietų žmonėmis, matė, kaip skurdo lazūniškiai, suvaryti į kolūkius, kaip buvo varžomos lietuvių kalbos ir pačių lietuvių teisės. 2005 m. lankydamasis Lazūnuose mokslininkas berado vieną lietuviškai kalbančią moterį. 2010 m. į Lazūnus ir Zietelą buvo nuvykusi dialektologė prof. habil. dr. Laima Kalėdienė. Apėjo kapines, nurašė visus paminklų užrašus. Kaip sakė kalbininkė, iš lietuvių kalbos ten likusi tik akmens kalba. Žmonės lietuviškai nebekalba ir tik dabar išdrįsta pasisakyti, kad jų seneliai buvę lietuviai.

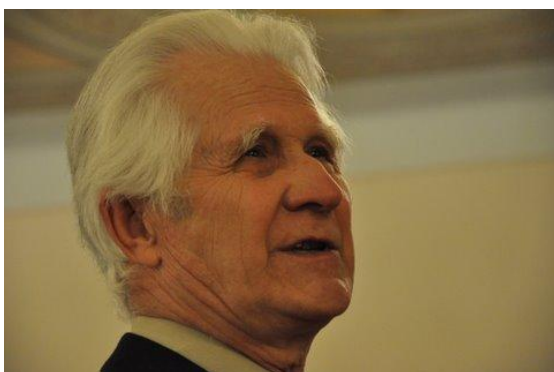

Vos prieš kelias dienas palydėję į Amžinybę poetą Justiną Marcinkevičių, renginio dalyviai negalėjo neatsigręžti į jo kūrybą. Poetas Vladas Braziūnas sakė, kad tos atsisveikinimo dienos buvo proga pamąstyti apie Justinui Marcinkevičiui svarbius dalykus, taip pat ir apie lietuvių kalbą.

Pasidalijęs mintimis apie kalbą ir paskaitęs keletą savo eilėraščių, poetas baigė linkėjimu: „Kad mūsų kalbos sodas mums teiktų sultingų vaisių.“

Žodžių žmonės – žodynininkai dr. Klementina Vosylytė ir dr. Antanas Balašaitis – papasakojo, kaip jie atėjo į leksikografiją, kaip dirbo prie didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“, rengė ir redagavo kitus žodynus. „Dar ir dabar ką išgirdęs tarmiškai kalbant vis imu ir užrašau ką nors žodynui“, – sakė Antanas Balašaitis.

Tęsdami pašnekesį apie žodžius ir žodynus renginio vedėjai kalbino Mykolą Karčiauską – poetą ir prozininką, surandantį ir savo kūrinuose atgaivinantį rečiausių žodžių. Visi tie retieji žodžiai turi savo istoriją – kad ir *parsiklausti* „kelio klausiantis sugrįžti“. Rašytojas kalbėjo ir apie tai, kaip pasikeitė kaimo žmonės ir jų kalba.

Vienoje sodyboje gyvena iš vienur atsikėlę, kitoje iš kitur – ir bendros kaimo kalbos jau nebėra. Ant slenkščio malkas kapoja... O kadaise slenkstis buvo švariai numazgotas, nušveistas.

Prisimindamas Justino Marcinkevičiaus eilutę apie žodžius, kuriuos reikia ištraukti iš tamsos, Mykolas Karčiauskas sakė įsivaizduojąs, kad tie žodžiai turi būti ištraukti iš po slenksčio. Iš po slenksčio, kuris dabar numintas, ant kurio kapojamos malkos.

Prof. habil. dr. Vytautas Ambrazas ragino nepamiršti kalbos pamato – sintaksės. Yra kalbų, kuriose nemažą dalį žodyno sudaro iš kitų kalbų atėję žodžiai, bet jos vis tiek nepraranda savitumo, nes žodžiai jungiami į sakinius pagal tų kalbų dėsnius. Žmonės dažnai pastebi nelietuvišką žodį, bet ne visada pastebi nelietuvišką konstrukciją. Sakinys *Mergaitė nori būti gražia* turėtų grikšėti tarp dantų, nors čia nėra nė vieno nelietuviško žodžio. Todėl kalbant apie lietuvių kalbos savitumą ir jos ugdymą reikėtų nuolat priminti, kokia svarbi yra sintaksė. Doc. dr. Aldonui Pupkiui kluvo klausimas apie šių dienų aktualijas ir apie ateitį: kai aplinkui viskas šitaip sparčiai keičiasi, ar reikia keisti savo požiūrį kalbą ir į kalbos taisyklingumą? Kalbininkas atsakė: „Reikia keistis ir turim keistis.“ Kalbos kultūros viešojoje erdvėje dabar menkai mokoma, o ir jos mokymo būdai išsilavinusių žmonių netenkina. Mokyklose nebėra savarankiško kalbos kultūros kurso. Gal tai ir nedidelė bėda, mokytojai tuos pačius dalykus paaikškina nagrinėdami įvairias kalbos temas. Bet aukštosiose mokyklose specialybės kalbos kursas būtinas. Žinoma, jį reikia tobulinti, reikia naujo požiūrio, reikia išradingesnių dėstymo metodų, bet atsisakyti šio kurso negalima. „Graži kalba – taisyklinga, ritmiška – turėtų būti kiekvieno inteligento siekinys“, – teigė Lietuvių kalbos draugijos garbės pirmininkas Aldonas Pupkis.

Galvoti apie kalbos rytdieną ragino ir rašytojas Jonas Mikelinskas. Negalima vien didžiuotis tuo, kas nuveikta, reikia matyti tikrovę ir suvokti, kokių kalbai kyla grėsmių. Kalbininkai turi ne tik tobulinti, bet ir saugoti kalbą. Viena iš didžiausių grėsmių – kad lietuviai ima manyti gali apsieiti be gimtosios kalbos. Naujausias tokio mąstymo pavyzdys – būsimojo Europos vyrų krepšinio čempionato simbolis gavo Amberio vardą.

Prof. habil. dr. Jonas Palionis abejojo, ar spaudoje ir mokslinėse konferencijose vartojant pasakymą *bendrinės kalbos šimtmetis* neiškreipiamas bendrinės kalbos istorijos suvokimas, klausė, kur gali nuvesti kai kurių jaunųjų kalbininkų požiūris į kalbos norminimą. Kalbininkų darbe yra trūkumų ir reikia juos pripažinti, bet kai kritikai ima viską neigti ir vadinti oponentus autokratais, tai jau negerai. Pritardamas Jonui Mikeliniskui kalbininkas teigė, kad Tarptautinė gimtosios kalbos diena – gera proga pasidžiaugti nuveiktais darbais, bet reikia kalbėtis ir apie rimtus dalykus. Dar sykį nuskambėjo Justino Marcinkevičiaus žodžiai – šį kartą iš kalbininko lūpų. Jonas Palionis priminė prieš porą dešimtmečių poeto pasakytus žodžius, kad kalba yra Lietuvos duona ir nuo mūsų visų priklauso, kokia ji bus.

Rita Urnėžiūtė

Dovilės Kruopytės ir Vlado Braziūno nuotraukos.